

Lidija R. Basta Fleiner & Tanasije Marinković

**KEY DEVELOPMENTS IN CONSTITUTIONALISM AND
CONSTITUTIONAL LAW, Lidija R. Basta Fleiner and Tanasije
Marinković (eds.), Eleven International Publishing,
The Hague 2014, p. 278**

Međunarodna udruga za ustavno pravo osnovana je u Beogradu 1981. godine. Od njezina osnutka, prije više od trideset godina, dogodile su se brojne promjene u teoriji i u praksi ustavnih demokracija širom svijeta. Povodom tridesete obljetnice djelovanja Udruge, u Beogradu je 2012. godine održan okrugli stol na kojem su sudjelovali brojni ustavni pravници iz regije, ali i šire. Recentni događaji u životu suvremene države i društva pokrenuli su niz kritičkih pitanja koja zahtijevaju pornije teoretiziranje o ustavima, ustavnom pravu i o konstitucionalizmu. U tu svrhu, sudionici okruglog stola pripremili su i izložili svoje radove, koji su sabrani u knjizi *“Key developments in constitutionalism and constitutional law”*. Knjiga je objavljena prošle godine, u izdanju ‘Eleven International Publishing’, a uredili su je Lidija R. Basta Fleiner i Tanasije Marinković. Tekst na 278 stranica sastoji se od: sadržaja (v – vii), zahvala i priznanja (ix), popisa suradnika (xi – xii) i predgovora urednika (p. 1 – 14) iza kojega slijedi glavni sadržaj knjige, podijeljen u pet dijelova (p. 17 – 278).

U prvom dijelu *“Constitutional democracy challenged by globalization and multiculturalism”* (p. 17 – 47) prikazani su izazovi koje globalizacija i multikulturalizam nameću individualizmu i liberalim temeljima suvremenog konstitucionalizma. Tako Werner Heun u radu *“Towards New Constitutional Politics of Citizenship, Identity and Minority Protection”* (p. 17 – 31) kritički analizira transformaciju građanstva, oslanjajući se na njegove liberalne temelje unutar države-nacije. Njegovi argumenti spajaju devalvaciju građanstva u zapadnim ustavnim sustavima kao rezultat rastuće uloge i moći države, s jedne strane, i povećanje razmjera migracija širom svijeta, s druge strane. Heun odbacuje multikulturno građanstvo, tvrdeći da grupno diferencirana prava ne samo da dalje devalviraju građanstvo koje je utemeljeno na načelu individualne jednakosti, nego ona nužno ne osiguravaju kulturni identitet manjinama u ustavnoj demokraciji. Drugi rad u ovom dijelu pripada autorici Susanni Mancini – *“Strong Religion and Weak Minorities: A Cautionary Tale from Europe”* (p. 33 – 47). Mancini ovdje upozorava na nešto drugačije procese. One koji podrivaju vjersku slobodu, kao i vjerski i kulturni pluralizam kroz osnaživanje većinskih denominacija s jedne strane, i ispadanje vjerskih i ne-vjerskih manjina na demokratsku periferiju s druge

strane. U drugom dijelu članka Mancini govori o iluzornoj prirodi europskog religijskog pluralizma, uz tvrdnju da religija simbolizira “oznaku” javne sfere gdje njezino prisustvo ili odsustvo simbolizira odnose vlasti među različitim kulturama.

Drugi dio “*Democratic Transition and Consolidation – Constitutions in Action*” (p. 51 – 110) sadrži četiri članka koji raspravljaju o demokratskoj tranziciji i konsolidaciji u Srednjoj i Jugoistočnoj Europi, Latinskoj Americi i Južnoj Africi. Slučajevi koji su ovdje prikazani pripadaju tzv. “trećem valu” demokratske tranzicije i konsolidacije koja je zahvatila ova područja osamdesetih i devedesetih godina dvadesetoga stoljeća. Autori se fokusiraju na dvije različite no jednako kritičke teme demokratske transformacije: 1) na “ustavnu revoluciju” u Srednjoj Europi i nasuprot tome demokratsku konsolidaciju republika bivše Jugoslavije kao novih država zapadnog Balkana i 2) ulogu sudstva u konsolidiranju demokracije i vladavine prava u Latinskoj Americi i regiji SADC (*Southern African Development Community*) u Africi. Prof. dr. sc. Branko Smerdel u svom radu “*Central European Democratic Transition: The Paradigm of a Constitutional Revolution*” (p. 51 – 62) kritički raspravlja o ustavnoj revoluciji. Njegov je početni argument i odlučan i nedvosmislen: sam pojam koji obuhvaća revoluciju i konstitucionalizam zapravo je *contradictio in adiecto* zbog toga što ideja revolucije proturječi ideji ustavnog poretka. Gordana Siljanovska Davkova ustave zemalja Zapadnog Balkana zbog njihove posebnosti svrstava u tzv. “četvrti val” procesa demokratizacije. Njezin rad “*The Particularity of Democratic Transition of the New States in the Western Balkans: The Case of Former Yugoslav Republics*” (p. 63 – 81) predstavlja konstitucionaliziranu analizu ustavnih temelja kao i glavnih aktera i prepreka demokratskoj transformaciji, uključujući međunarodni okvir. Važnost vladavine prava, a posebno neovisnih sudova, za uspješnu demokratsku konsolidaciju tema je dvaju sljedećih radova u ovom poglavlju: “*Latin American Constitutionalism between Universality and Cultural Particularity*” (p. 83 – 92) autora Cesara Lande i “*The Rule of Law in the SADC Region: 1981-2011*” (p. 93 – 110), rad Christine Murray.

Treći dio knjige “*Internationalization of Constitutionalism and Constitutionalization of International Law*” (p. 113 – 215) obrađuje međuigru između međunarodnog i ustavnog prava koja predstavlja jedan od efekata globalizacije i demokratske tranzicije. S tim u vezi, razvio se novi okvir u obliku internacionalizacije ustavnog prava i konstitucionalizacije međunarodnog javnog prava. U središtu ovih procesa svakako se našla pojava nove grane prava – prava ljudskih prava – na obje razine, nacionalnoj i međunarodnoj. Konstitucionalizacija međunarodnog prava ljudskih prava, bilo pod nadležnosti dvaju europskih sudova ili pod Međuameričkim sudom, u velikoj je mjeri pripadala pravnoj znanosti koju su stvarali suci. Odakle proizlazi i na čemu počiva njihova moć, pitanja su

na koja pokušavaju odgovoriti prva dva članka u ovom dijelu: “*The Functions of International and Comparative Law in Constitutional Adjudication: The Colombian Case*” (p. 113 – 140), čiji je autor Manuel José Cepeda Espinosa, i “*Multi-Level System of Human Rights Protection in Europe: A View from Central and Eastern Europe*” (p. 141 – 170), zajednički rad triju autora – Cirila Ribičića, Bose Nenadić i Tanasija Marinkovića. Druga dva rada u ovom dijelu su: “*Les références mutuelles entre la Cour Européenne et la Cour Interaméricaine des droits de l’homme: de l’influence au dialogue?*” (p. 171 – 202), rad Tanie Groppi i Anne Marie Lecis Coco-Ortu te “*Reference to National Courts’ Precedents in the Case Law of the European Court of Human Rights*” (p. 203 – 215) Dragoljuba Popovića.

U četvrtom dijelu “*Teaching Constitutional Law in the 21st Century*” (p. 219 – 236) nalazimo dva rada koja ispituju način na koji se uči odnosno predaje ustavno pravo u 21. stoljeću. Dok se u članku Viki C. Jackson nalazi rasprava o najvažnijim dostignućima u komparativnom ustavnom pravu, “*Important Developments in Comparative Constitutional Law*” (p. 219 – 230), Simina Tanasescu u svom radu “*Les changements nécessaires dans l’enseignement du droit constitutionnel*” (p. 231 – 236) proučava didaktičke izazove koje su nametnula nova dostignuća u ustavnom pravu. Zajedno, ovi radovi predstavljaju “epistemološke i pedagoške tenzije” na kojima se temelji ustavna znanost, jednako kao i sve druge humanističke znanosti. Također, ovi članci nam kazuju kako je sigurno teško i istovremeno fascinantno prevesti kritičko teoretiziranje o novim dostignućima ustavnog prava i u informativno i u izvedbeno podučavanje ustavnog prava.

Peti dio knjige “*Commemorating 30 Years of the International Association of Constitutional Law*” (p. 239 – 278) sadrži šest radova koji obrađuju djelovanje Udruge u vremenu od njezina osnutka do danas. Radovi izloženi u posljednjem dijelu knjige su: “*30 Ans D’AIDC*” (p. 239 – 242) Patricea Gélarda; “*Allocution Prononcée*” (p. 243 – 245) Pavla Nikolića; “*Association Internationale de Droit Constitutionnel. Sa fondation et son développement dans les premières années*” (p. 247 – 249) Christiana Starcka; “*The IACL: An Asset to Learn Comparative Constitutional Law*” (p. 251 – 263) Thomasa Fleinera; “*Reflecting on the Progress of Constitutionalism*” (p. 265 – 270) Giuseppea de Vergottinija; i na kraju “*Key Developments in Constitutional Law, 1981-2011*” (p. 271 – 278) Martina Scheinina.

Ustavno je pravo zadnjih godina snažno napredovalo upravo slijedeći trendove modernoga društva i posebice rađanjem nove grane prava o ljudskim pravima (pravo ljudskih prava) koje je s ustavnim pravom u uskoj vezi. Ova knjiga između ostaloga pokazuje da je *Međunarodna udruga za ustavno pravo* svoj smisao našla i u promicanju tog novog prava. Ali i to da je IACL (International Association of Constitutional Law) odnosno *Međunarodna udruga za ustavno pravo* u nekoliko

decenija svog raznolikog djelovanja dala veliki i neprocenjivi doprinos znanosti ustavnog prava.

Mia Bašić, mag. iuris